

УДК 7.035(=16)

БІДЕРМАЙЄР У КОНТЕКСТІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ XIX ст.

Зеновія ЖМУРКЕВИЧ

*Львівська державна музична академія ім. М.В. Лисенка
вул. О.Нижанківського, 5, Львів, 79005
Кафедра музичної україністики*

Ця праця є однією зі спроб дослідження слов'янських взаємозв'язків Центрально-Східної Європи XIX ст. у різних ділянках культури (музики, малярства, літератури). Висвітлюється перехідна між класицизмом і романтизмом доба – бідермайєр, яка набула особливої популярності в Австрійській імперії, зокрема, в Галичині. Простежується її сприяння згуртуванню слов'янських народів у формуванні їх культурної самобутності.

Ключові слова: мистецтво, аматорська музика, Галичина, бідермайєр, австрійська доба, слов'янський контекст, література.

На початку XX ст. у західноєвропейській науці розпочався поступовий перегляд змісту і межі встановлених культурно-історичних і мистецьких епох. Зокрема, увагу дослідників привернули класицизм і романтизм, їх взаємозв'язок і відмінності, деякі з них виокремили перехідний період між цими епохами. У Центрально-Східній Європі народи, що населяли Австрійську імперію, не одразу сприйняли нові романтичні тенденції, у своєму культурному розвитку вони ще міцно трималися класицизму, переважно у його епігонах. І все ж у цій перехідній культурі паростки романтизму проявилися доволі виразно. Власне доба, головною тенденцією якої є втеча від героїки класицизму та емоційного пафосу романтизму, отримала назву бідермайєр.

Явище сформувалося у першій половині XIX ст. як у метрополії Австрійської імперії, так і в її провінціях в атмосфері збайдужіння, нерозуміння великих ідей французької революції і, водночас, несприйняття крайнього консерватизму. Все це мало вплив на особливості творчого процесу як у столиці, так і на периферії, зокрема, у слов'янських народів. Метою статті є вивчення слов'янських взаємозв'язків того часу в малярстві, літературі та музиці.

Вивченням доби бідермайєру займаються сучасні зарубіжні дослідники Карл Дальгаус (Carl Dahlhaus), Ганс Гайнріх Еггебрехт (Hans Heinrich Eggebrecht), Кенет Делонг (Kenneth DeLong) та ін. З українських авторів цій темі приділили увагу Дмитро Чижевський, Іван Панькевич, Михайло Кріль, Наталя Колесніченко-Братунь та ін. Проте сьогодні ця тема мало розробляється в Україні.

Тут закономірно може виникнути питання: а чи доцільно взагалі вивчати це явище? І чи вартує воно уваги? На нього ствердно відповідають провідні західні музикознавці і філософи. Сьогодні, у час гострих соціальних конфліктів, постійних економічних проблем, стресів в урбанізованому суспільстві, в людини виникає потреба шукати спокій, рівновагу. Такі відомі дослідники, як Дальгаус і Еггебрехт, визнають,

що для них музика бідермайєру сьогодні є привабливою не тільки в науковому сенсі, а й у музично-естетичному.

На галицькі землі бідермайєр поширювався у першій половині XIX ст. двома шляхами: прямо з Відня і через посередництво чеської і польської культур. Не випадково про явище бідермайєру в творчості М.Шашкевича писав історик мови, доцент Карлового університету в Празі Іван Панькевич (1887–1958), уродженець Львівщини, який навчався у Відні, у 40-х роках XX ст. жив і працював у Празі. На його думку, криза доби стала причиною переоцінки ідеалів, тим фактором, що зумовив повернення людини з публічного життя до родинного кола, ідилічного спокою¹. Опираючись на опрацьовані матеріали німецьких і слов'янських учених, Іван Панькевич стверджував, що бідермайєр – це творчий напрям, який розвивався паралельно з романтизмом, а корінням своїм сягає ще бароко і рококо. “Поняття бідермайєр, – писав він, – занесене до літератури з прикладного мистецтва, а був ним означений меблевий стиль, що по р. 1835 сильно упадав і став цим способом назвою чогось менш цінного. Крім цього, названо так і культурний стан та спосіб життя в Австрії в понаполеонській добі, а відтак, і з того впливаючу простоту маломіщанського життя, а навіть заostalість”. Сформувався тип маломіщанина, який прагнув до спокою і порядку².

Депресивний настрій, що запанував після воєн першої половини XIX ст., спричинив зміни у сфері культури, зокрема, в літературному та мистецькому житті, яке поступово набувало антиромантичних рис. Поширеною є думка, що майже все XIX ст. перебувало під знаком романтизму. Але в деталях і при глибшому осмисленні цього явища не все тут переконливе. З огляду на це, Т.Комаринець справедливо зазначав, що поступово “романтизм остаточно втратив свою однорідність. В межах однієї системи виникали твори, різні за своєю художньою значимістю”³.

Не оминуло це явище й Галичини. “Виникнувши в період ломки феодально-абсолютистського ладу і старих мистецьких уявлень, український романтизм у своєму становленні через всебічне виявлення національної самобутності шукав шляхів до соціальних низів, до простої людини, яка в силу свого становища протистояла усталеному суспільному укладу”⁴.

Назва “бідермайєр” (нім. Biedermeier, Biedermaier) походить від видуманого імені простого німецького міщанина Готліба Бідермайєра, який згадується в заголовку циклу віршів Людвіга Айхродта (1827–1892) і Адольфа Кусмауля (1822–1902) “Бідермайєрова любов до пісні” (“Biedermeier Liederlust”), опублікованих у 1850 р. Слово “бідермайєр” стало своєрідним гаслом часу, з ним асоціювалися переміни в суспільстві.

Бідермайєр відображає особливості творчого стилю 1815–1848 рр., який з часом вийшов за рамки Німеччини та Австрії і поширився у країнах Центральної та Східної Європи, зокрема, серед слов'янських народів. Це явище, маючи спершу легкий негативний відтінок, в другій половині XIX ст. стало глумливим. Проте на початку XX ст. бідермайєр знову набув позитивного змісту, з ним почали пов'язувати розвиток малярства, літератури, музики⁵. В архітектурі поцінювалося облаштування інтер'єрів,

¹ Див.: *Льницька Л.* Романтизм чи бідермайєр? (Іван Панькевич – дослідник творчості Маркіяна Шашкевича) // Шашкевичіана. Львів–Вінніпег, 2000. Вип. 3–4. С.426–439.

² *Льницька Л.* Романтизм чи бідермайєр? (Іван Панькевич – дослідник творчості Маркіяна Шашкевича) С.432–433.

³ *Комаринець Т.І.* Ідейно-естетичні основи українського романтизму. Львів, 1983. С.5.

⁴ Там само. С.20.

⁵ *DeLong Kenneth.* The conventions of musical biedermeier // *Convention in Eighteenth – and Nineteenth – Century Music. Essays in Honor of Leonard G. Ratner. Festschrift Series №.10.* Stuyvesant, NY, 1992. P.200.

в ужитковому мистецтві – оформлення одягу, функціональні меблі. Тут бідермайєр розвивався шляхом перероблення форм класицизму в душі домашнього затишку.

Напряма “бідермайєр” пов’язують, насамперед, з малярством Німеччини й Австрії (Ф.Вальдмюллер, І.Газенклевер, Г.Керстлінг, Л.Ріхтер, М.Швінд, К.Шпіцверг)⁶. Для нього найбільш характерними є такі риси: сентиментальна споглядальність, ідеалізація патріархального устрою, зацікавлення побутом, легкий гумор. Картини художників-бідермайєристів були невеликих розмірів і з особливою увагою до деталей. В основному вони зверталися до портретів звичайних людей, побутових жанрових сцен, природи⁷.

Твори малярського мистецтва були популярними у середовищі галицького міщанства. “Хто не міг замовити родинних олійних портретів, звертався до літографів, або до скульпторів, ... або ж до численних аматорів, що робили силуетні витинанки”⁸. Серед них було багато представників слов’янських народів, культура яких тривалий час тісно пов’язувалася. Так, чеський маляр Карл Ауер у 30-х роках XIX ст. приїхав до Львова, де виконував замовлення – відомими є літографії портретів Михайла Вербицького, Івана Лаврівського, Миколи Устияновича та ін.⁹ Одним із найпопулярніших польських художників у той час був Юліуш Косак (картини “Ференц Ліст”, “Оборона львівської ратуші в листопаді 1848 року”)¹⁰. Антон Тепплар малював портрети для серії “Вчені слов’яни” (зокрема, портрет відомого чеського та словацького вченого і літератора Павла Йозефа Шафарика, який підтримував наукові контакти з галичанами). Взаємному збагаченню слов’янських народів сприяв львівський науковий і культурний центр Оссолінеум, де зберігалися книги і картини. До цього закладу надходили всі видання Австрійської імперії, надсилали свої праці слов’янські вчені та літератори з Варшави, Праги, Загреба та інших міст¹¹.

Спочатку в Галичині австрійський бідермайєр у малярстві повністю контрастував з творами неокласицизму, в яких надавалась перевага вишуканим застиглим формам. Романтики звертали увагу, насамперед, на реальну дійсність, дотримуючись бідермайєрівської точності зображення речей. У популярному тоді портреті разом з індивідуалізуванням особи шляхом відображення рис її характеру передавалась нав’язана часом ідеальність типу. Це та аксіома, яку засвоювали випускники Віденської академії – на прегарних обличчях не повинно бути ознак романтичного. Ця форма переважно практикована у творчості тодішніх львів’ян-портретистів, вихованців академії Алоїза Рейхана, Мартіна Яблонського, Йосифа Табачинського, Августа Медвея та ін. Їхня портретна творчість поєднується двома течіями: неокласичною (з акцентуванням на соціальному аспекті), яка ще практикується, і романтичною (з поміркованістю у ставленні до внутрішнього світу), себто, бідермайєрівською. Провідна роль портрета притаманна романтизму. Зображенням сучасника відтворювалася епоха, її визначальні риси. Серед портретів Карла Швейкарта (1772–1855), який творив у передромантичній манері, виділяються “Портрет дами з книжкою” (1818), “Портрет Шаффеля” (1835), “Портрет молодої жінки” (1844). Виконані майстерно, вони, однак, не знаменували творчого пожвавлення на львівському ґрунті. Вихованець Віденської академії К.Швейкарт у твор-

⁶ Демченко Г.Ю. Искусство бидермайера и “Песни без слов” Ф.Мендельсона // Мендельсон-Бартольди и традиции музыкального профессионализма: Сб. научн. тр. Харьков, 1995. С.44.

⁷ Там само. С.44.

⁸ Малець С.С. За часів Маркіяна Шашкевича (Львівське мистецтво першої половини XIX століття). Каталог виставки, ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України. Львів, 1992. С.7.

⁹ Там само. С.11–13.

¹⁰ Там само. С.25.

¹¹ Там само. С.22.

чому житті був практично ізольований від романтичного неспокою Європи, що зумовлювалось особливістю політичної системи тодішньої Австрії¹².

Важливим осередком львівської культури був театр (у першій половині XIX ст. його називали “святилищем муз”)¹³. “Розвій українських драматичних вистав у Галичині стояв у своїх починах під впливом західно-європейського через польські драматичні вистави і польську драматичну літературу і zarazом ішов він паралельно до розвою українського театру взагалі”¹⁴.

У 80-х роках XVIII ст. цісар здійснив соціально-економічні реформи, прогресивний характер яких мав істотний вплив на мистецтво Австрії, у тому числі Галичини. На початку XIX ст. Львів як провінційна столиця західної частини Галичини постає як доволі респектабельне, навіть європеїзоване місто. Як зазначає В.Овсійчук, у місті запанувала певна стабілізація, активно змінювався його вигляд: попри те, що початок обнов припав на епоху романтизму, тут переважала віденська бідермайєрівська тенденція будов казарменого типу. Це були холодні та суворі величезні споруди, позбавлені зовнішньої декорації¹⁵. Такий стиль виправдовувався прагненням до побутових вигод, спокійного способу життя.

Як писав Іван Панькевич, поряд із романтизмом, який переважав у той час, існувала паралельна відміна, котру сьогодні називають літературним бідермайєром, цей термін використовувався, насамперед, в австрійських провінціях. “Давніші дослідники німецької літератури назвали цю добу перехідною від романтизму до реалізму, пізньою романтикою, людовістю, післяромантикою і добою визвольних війн”¹⁶.

Дехто з науковців виділяє нижчий та вищий бідермайєр. Література нижчого – сентиментальна проза, яка друкувалася в альманахах та календарях з яскравими ілюстраціями. До високого бідермайєру відносять малі епічні та драматичні форми: новелу, казку¹⁷.

Розглянувши творчість німецьких письменників, Іван Панькевич визначив характерні ознаки лірики бідермайєру: мотиви самоти, любов до ближнього, думки про розлуку та минущість життя. Оскільки галицька еліта виховувалася в австрійських школах, вивчала там німецьку мову та літературу, дослідник робить припущення, що вона мала значний вплив на українсько-галицьку літературу, яка розвивалася також під впливом західнослов'янського романтизму та української літератури Наддніпрянщини¹⁸. Вона “черпала передовсім з тих найближчих слов'янських літератур, котрих ідея підходила найближче до потреб новорозбуженого українського духового життя. ... впливала на нього ...романтична поезія польська, головню Міцкевича”¹⁹.

Окремі прояви бідермайєру спостерігаються у галицькій українській літературі, яку в той період презентували поети (переважно, священики), що творили церковно-слов'янською мовою²⁰. Так було до появи першого галицького поета Маркіяна Шаш-

¹² Овсійчук В. А. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. Київ, 2001. С.274–278.

¹³ Малець С.С. За часів Маркіяна Шашкевича. С.8.

¹⁴ Возняк М. Українські драматичні вистави в Галичині в першій половині XIX століття // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Ред. Михайла Грушевського. Львів, 1909. Т.LXXXVII. С.70.

¹⁵ Овсійчук В.А. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. С.261–262.

¹⁶ Гльницька Л. Романтизм чи бідермайєр? С.432.

¹⁷ Колесніченко-Братунь Н. Бідермайєр в українській літературі // Другий міжнародний конгрес українців. Доповіді і повідомлення. Літературознавство. Міжнародна асоціація українців., АН України. Львів, 1993. С.164.

¹⁸ Гльницька Л. Романтизм чи бідермайєр? С.427–428.

¹⁹ Там само. С.434.

²⁰ Там само. С.428.

кевича (1811–1843), який разом з поетами Іваном Вагилевичем (1811–1866) і Яковом Головацьким (1814–1888) створив літературний гурток “Руська трійця”. С.Малець відзначала: “Діяльність М.Шашкевича і очолюваного ним гуртка прогресивної молоді “Руська трійця” тривала у важких умовах феодально-абсолютистського ладу, асиміляторської політики правлячих кіл Австрійської імперії і була спрямована на збереження та розвиток самобутної культури західноукраїнських земель у нерозривній єдності з культурою всього українського народу, на духовне єднання з слов’янським світом”²¹. Відомо, що виданню “Русалки Дністрової” сприяв словацький учений Я.Коллар та серби Г.Петрович і Т.Павлович²².

Певні риси бідермайєру можна зауважити і в творчості самого Маркіяна Шашкевича. Зокрема, у його творах “Веснівка” і “Підлисся”, замість заклику до боротьби за ідеали, присутня стриманість у поривах, ідеалізація молодих років, що минули. Подібною за настроєм до Шашкевичевої “Веснівки” є поезія Я.Головацького “Річка”, де розум переважає над почуттями (річка тече без шуму, обережно – так вона дійде до моря)²³. Водночас цей дослідник відзначає прояви бідермайєру в М.Устияновича, Ф.Заревича, А.Могильницького, І.Гушалева. Зразком галицького бідермайєризму, на думку І.Панькевича, є також вірш І.Гушалева “Мир вам, браття” (1848), який став гімном галичан, поки на зміну йому не прийшов вірш Франка “Не пора”²⁴.

Дмитро Чижевський також визнав, що риси бідермайєризму, запозичені з австрійсько-німецького середовища, властиві деяким поезіям М.Шашкевича і М.Устияновича²⁵.

У німецькій літературі представниками бідермайєру вважають таких поетів: Арнім, Й.Айхендорф, Е.Т.А.Гофман, Г.Келлер, О.Людвіг, П.Гейзе та ін., у віршовому оповіданні – Шульце, Зедліц, Кінкель, Рюкерд, а також у драмі – Ф.Грільпарцер. Манері бідермайєру найбільш відповідає статична новела (Zustandsnovelle). Нові життєві переживання відображає також лірика. Вона не описує боротьбу людської душі, а лише констатує події. Мотиви лірики: самотність, думка про розлуку, минучість, любов, щастя. Її представниками є Бауенфелд, Раймонд, Н.Ленау, А.Грюн, Феутерлебен, Майергофер, Шобер та ін.²⁶

Порівнюючи бідермайєр з іншими літературними напрямками, чеський дослідник С.Саганек зазначає: “З класикою має бідермайєр те спільне, що старасться о вибудування надособового порядку і цим стремить до людської досконалості. Але коли у класиків це змагання було поняття як розвиток геніальної особовості, то в бідермайєрі іде о досягнення досконалості, але без геніальності, лиш чисто солідним сповнюванням обов’язків. Відси похвала для праці і обов’язків (у Штіфтра і Новаліса). ...З романтикою розходиться ...в тому, що бідермайєр знаходить рішення у роз’єднанні між дійсністю і ідеалом, а романтики цього рішення шукають і не знаходять. Класика і романтика у своїй основі динамічні, а бідермайєр є статичний”²⁷.

У польській літературі бідермайєр започаткований перед 1840 р. оповіданням П.Янковського “У хаті мого дідуся”. Уже з назви твору можна здогадатися про його зміст. У цей час бідермайєр перебував у тісному зв’язку з романтизмом таких творів, як “Поезія і свічі” (1839) І. Крашевського, “Мешт” (1840) Л.Штирмера. Особливо по-

²¹ Малець С.С., Видашенко М. Б., Максименко О. Б. Музей-садиба Маркіяна Шашкевича: Путівник. Львів, 1990. С.1.

²² Там само. С.10.

²³ Гльницька Л. Романтизм чи бідермайєр? С.428.

²⁴ Там само. С.426–439.

²⁵ Там само. С.429.

²⁶ Там само. С.433.

²⁷ Гльницька Л. Романтизм чи бідермайєр? С.433–434.

пулярним бідермайєр як напрям став у 50-х роках XIX ст. Спогади, щоденники, листи – це ті твори, що фіксували перебіг подій, описували звичаї, уподобання людей. Це явище не мало окремої програмної теорії, твори цієї доби містили також елементи реалізму, що, врешті, характеризує значні відмінності бідермайєру від інших стилів. Йдеться про такі репрезентативні твори, як повісті І. Крашевського “Історії блідой дівчини” (1841), “Щоденники незнайомого” (1846), “Комедіянти” (1851), “Старий слуга” (1851); З. Качковського “Диво-жінка” (1855); повість Ю.Захар’яевича про Івана Вагилевича “Вчений” (1855) та ін. Найяскравішим представником бідермайєру у польській літературі є творчість Юзефа Коженювського: “Мандрівки дивака” (1848), “Нові мандрівки дивака” (1851), у яких домінує побутовий зміст²⁸.

З відходом романтичного героїзму, на протигагу героїзму романтиків, виникає бідермайєрівське повістярство, позначене різними компромісами. У творах цього напрямку переважала чутливість, легка вразливість, певною мірою навіть сентиментальність. Бідермайєрівський світогляд опирався на тенденції, які вели до злагодженого, умиротвореного образу світу, на концепцію Бога, що сприяє людям реалізувати себе не стільки у великих справах, як у повсякденному житті. Щоденні справи позбавлені романтичного героїства. Бідермайєр трактує людину як істоту, здатну перемогти зло шляхом етичного зусилля. Тому тут домінують етика та мораль. В етичному є оптимістичні основи, можливості внутрішнього вдосконалення духовних, моральних та інтелектуальних сил. З погляду бідермайєризму в літературі описуються дві різні суспільні верстви. Перша: вищий клас (привілейований) – ставлення до нього негативне, наводиться багато прикладів неприродності їхнього життя. Представниками другої верстви є інтелігенція, ремісники, селяни. Вони ілюструють працьовитість, скромність, повагу і шанобливість²⁹.

Однією з найважливіших особливостей повістей бідермайєра є високий етичний чин героїв та, відповідно, створення “ідеального” героя. Перевага етики зумовила значні зміни у свідомості митця. Як герой “бідермайєрівський”, він був позбавлений власного права і творчої незалежності, міг творити лише в рамках певних моральних та релігійних принципів. Віра в позитивні переміни сприяла створенню повісті з настановами для звичного життя, спокою у суспільстві. Романтична опозиція до ірраціоналізму і раціоналізму породила злагоджену особистість, яка прагне до рівноваги між індивідуалізмом і колективізмом³⁰.

Поміж негативним і позитивним полюсами з’являються типи героїв-диваків, які заповнюють простір між “верхнім” і “нижнім” у суспільстві. Ці герої позбавлені гумористичних рис. Головним напрямом самореалізації для них була жертва почуттів, особистого щастя, кар’єри в ім’я родини чи добра загалу³¹.

Бідермайєрська польська повість сприяла, з одного боку, розвитку форм романсу (любовна історія), а з другого – удосконаленню манери опису родів (фламандський стиль – багаті пишні форми в усьому). Це призвело до занепаду романтичного героїзму³².

На думку чеського професора В.Ірат, паралельно з романтизмом бідермайєр існував і в чеській літературі. Про це також згадується в історії чеської літератури А.Новака та працях чеського історика Й.Вашіці³³. Ірат відзначає національні особливості бідермайєру в літературі Чехії і пояснює це впливом фольклору і вираженою

²⁸ Słownik literatury polskiej XIX wieku / Red. J. Bachorza i A. Kowalczykowej. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1994. S.102.

²⁹ Ibid. S.102–103.

³⁰ Ibid. S.102.

³¹ Ibid. S.102.

³² Słownik literatury polskiej XIX wieku. S.103.

³³ Панькевич І. Літературний бідермайєр в галицько-українському письменстві. С.131.

тематикою патріотизму³⁴. Історик М.Пішут, визнаючи бідермайер у словацькій літературі, доходить висновку, що “австрійський бідермайер не був явищем, ограненим на культурний круг Відня, але поширився далі до сусідніх народів, находячи там для себе пригідний ґрунт”³⁵. Це стосується Галичини, Чехії і Словаччини, які входили тоді до складу Австро-Угорської імперії.

Останнім часом Карл Дальгаус здійснив найвагомійший внесок у розуміння концепції бідермайєру в музиці. У монографії “Музика XIX століття” (1980) дослідник стверджує, що це явище є не просто “стилем”, а добою музичної культури, яка співіснувала з романтизмом та охоплювала як головні музичні риси доби, так і певні аспекти музичного стилю. Дальгаус співставляє два різні напрями музичної творчості, що на початку XIX ст. виникли і розвивалися, переплітаючись³⁶.

Ширший огляд музики першої половини XIX ст. дає змогу побачити, що елементи, характерні для бідермайєру, трапляються у творах багатьох композиторів, тобто, музика того періоду не обмежена єдиною ідеєю “романтизму”. У процесі дослідження галицької аматорської фортепіанної музики XIX ст. привертає увагу те, що ця музика вже не має досконалих форм епохи класицизму. Проте і до романтизму віднести її не можна – бракує динаміки, романтичних поривів. Саме музика, яка виконувалась у домашньому побуті з її невибагливим змістом, засобами виразності і технікою дуже добре вписується у поняття “бідермайєр”.

Відомі чеські композитори того часу Ян Вацлав Ворішек і Вацлав Ян Томашек є яскравими представниками бідермайєру. Еклоги та рапсодії Томашека, зокрема, створені на основі принципів Моцарта, якого він вважав своїм ідолом. Ці принципи стосувалися форми, побудови фрази, гармонії та піаністичної орнаментациї. Пісні Томашека, особливо на слова Гете, мають індивідуальне забарвлення переважно в мелодиці. Ці твори можна поділити на декілька зразків (умовних груп): народна пісня, святкова (компанійська, бенкетна), декларативна. Композитор із задоволенням тиражував їх³⁷.

Музика Ворішека фактично орієнтована на бідермайєр. Ранні віртуозні фортепіанні твори композитора написані для публіки, яка вимагала технічної досконалості твору. У пізніший період його музична манера, що розвивалася під впливом Й.Гуммеля та ранньої творчості Л.Бетховена, є зразком наслідування класичного минулого в стилі бідермайєру³⁸.

Риси бідермайєру та романтизму можна знайти і в творах відомих композиторів епохи романтизму, а найбільше – в творах Ф. Шуберта та Ф. Мендельсона. Сам Мендельсон розділяв свої твори за принципом: для всіх (широкого загалу) та інші. До “інших” належать “Пісні без слів”, призначені для домашнього музикування³⁹.

У Галичині бідермайєр, безумовно, відіграв позитивну роль. Б.Кудрик писав: “Загальноєвропейська бідермайєрівська струя, що назагал жахалася надто драматичних настроїв на західноукраїнському терені, де ідея народного відродження крилася в мурах тихих парафій, ця струя найшла, особливо в творах Вербицького, ідеальну форму компромісу між ідеєю цього- й тогосвітнього”⁴⁰. Вивчення цієї перехідної доби на українському матеріалі є перспективним, особливо стосовно такого малознаного явища, як аматорське музикування.

Творчість галицьких композиторів досліджуваного періоду більшість музикознавців відносить до раннього романтизму. Проте детальніше дослідження творчого процесу дає підстави стверджувати, що ця музика, радше, представляє стиль бідермайєр. Л.Кия-

³⁴ Колесніченко-Братунь Н. Бідермайєр в українській літературі. С.164.

³⁵ Панькевич І. Літературний бідермайєр в галицько-українському письменстві. С.109–114.

³⁶ DeLong Kenneth. The conventions of musical biedermeier. P.202–204.

³⁷ Ibid. P.218–219.

³⁸ Ibid. P.219.

³⁹ Ibid. P.220.

⁴⁰ Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики. Львів, 1995. С.101.

новська зазначає: “Романтичні ідеали торкнулись усіх видів мистецтв, але чи не найбільше – саме музики. Та романтизм тлумачився музикантами доволі вибірково. Взірцем для австрійських і польських авторів, котрі жили у Львові в той час – Медеріча Детто Галлюса, Йозефа Башни, Йоганна Рукгабера, Йозефа Ельснера, Кароля Курпінського та інших – служив все ж німецький, або й ще стисліше, “віденський” романтизм”⁴¹.

У першій половині XIX ст. під впливом змін у життєвому укладі, зі зростанням міст та формуванням нового соціального середовища модернізувалося суспільство. Це був перехідний період у розвитку культури і мистецтва – з активними пошуками відображення природи, міського побуту, сцен життя. В австрійському просторі цього часу в надрах еліти міського середовища формується культура бідермайєру. Поетика повсякденного життя стає основою мистецької тематики.

Бідермайєр часто розглядають у контексті романтизму першої половини XIX ст. Водночас він є проявом ностальгії за добою класицизму, яка щойно минула. Головною ідеєю бідермайєру є бажання випередити, перевершити назавжди класичне минуле.

На периферії метрополії слов'янські народи орієнтувалися на культуру столиці, часто сприймаючи лише її зовнішню форму. Проте бідермайєр у різних ділянках культури, мистецтва, зокрема, музики, сприйняли доволі адекватно, що послужило добрим підґрунтям зміцнення їх взаємин і навіть сприяло певному згуртуванню у боротьбі за культурну самобутність.

Раніше дослідники вивчали тільки вершинні здобутки минулих часів – запити й потреби середніх верств суспільства були поза їх увагою. Проте сьогодні на Заході зріс інтерес до розвитку бідермайєру, який створив ґрунт для професійного європейського мистецтва, зокрема, слов'ян. Люди хочуть бути на самоті, через негативні впливи шаленого ритму життя їм бракує спокою, домашнього затишку. Тому повернення до здобутків минулого та їх детальніше вивчення є на сьогодні актуальним.

BIEDERMEIER IN THE CONTEXT OF SLAVONIC CORRELATION IN THE XIXth c.

Zenovia ZHMURKEVYCH

*M.Lysenko L'viv Academy of Music
5, O.Nyzhankivskiyi str, L'viv, 79005
Musical Ukrainian philology Department*

Culture of *biedermeier* was formed in Austria in the XIXth century among city elite. *Biedermeier* was realised in the context of romanticism in the first half of the XIXth century. At the same time *biedermeier* was the nostalgia for classicism that has recently passed. Slavonic people admitted and accepted *biedermeier* in different spheres of culture, and art, particularly music. It helped them to strengthen their relations to consolidate in the struggle against the centre for their unique culture.

Key words: art, amateur music, Halicia, *biedermeier*, Austrian Empire, Slavonic context, literature.

Стаття надійшла до редколегії 22.04.2005
Прийнята до друку 27.05.2005

⁴¹ Кияновська Л. О. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. Тернопіль, 2000. С.31.